

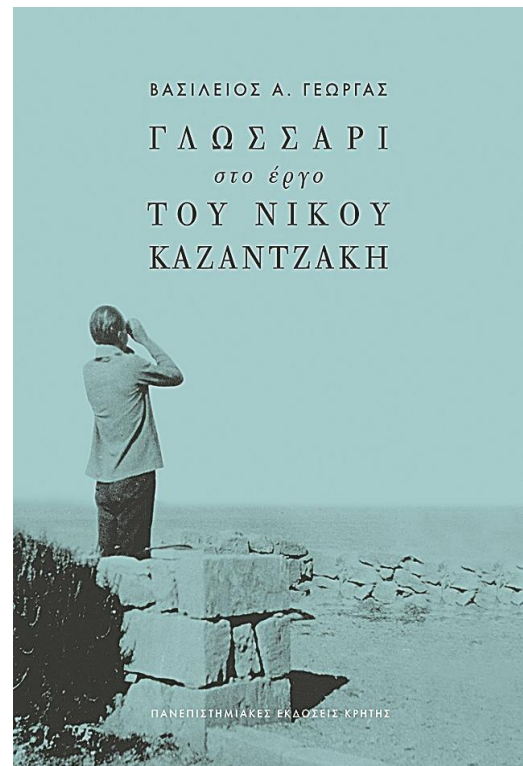
Nikos Kazantzakis: el depredador de les paraules¹

Lambriní Kuzeli

Traducció: Andreu Martí

Βασίλειος Α. Γεώργας, *Γλωσσάρι στο έργο του Νίκου Καζαντζάκη*. Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 2022. 920 σελ.

Vassílios A. Georgas, *Glossari de l'obra de Nikos Kazantzakis*. Iràklio: Edicions Universitàries de Creta, 2022. 920 pàgs.

Imatge i resum biogràfic: blod.gr

Lambriní Kuzeli va estudiar Filologia Neogrega, Literatura Comparada i Teoria de la Literatura. Fou coordinadora d'edició de l'enciclopèdia literària *Λεξικό νεοελληνικής λογοτεχνίας. Πρόσωπα, έργα, ρεύματα, όροι* (Diccionari de literatura neogrega. Persones, obres, corrents, termes, Patakis, 2007). Fa crítica de llibres al diari *To Vima*, on també publica articles sobre temes de política del llibre i de les biblioteques, premis, institucions literàries i tendències en el llibre grec. També ha estat curadora d'edicions de *To Vima* i homenatges literaris extraordinaris.

«El lector mitjà i l'estudiant comprenen amb més dificultats la *dimotikí* de Kazantzakis que no la *katharévoussa* de Papadiamandis». Recordo la formulació proverbial pronunciada durant una discussió animada en el context d'alguna conferència sobre Papadiamandis i, tot i que s'hi distingeix una certa dosi d'exageració, no podem deixar de reconèixer que la dita amaga un fons de veritat.

¹ Ressenya apareguda el 20 de juliol de 2022 al diari *To Βήμα* [La Tribuna]: <https://www.tovima.gr/2022/07/20/books-ideas/o-thireytis-ton-lekseon/>

«La ment és un treballador del mar, i la seva missió és posar un dic al caos», escriu Kazantzakis a *Ascesi*, popular entre molts lectors —segons enquestes que es fan de tant en tant als amants de la lectura—, però ¿fins a quin punt és comprensible, de debò, el que vol dir el poeta?

Molts lectors recordaran encara el primer, potser, contacte amb la llengua especial de Kazantzakis² en la traducció escolar de la *Iliada*, que va elaborar juntament amb I. Th. Kakridís, amb els terribles adjectius, compostos de dues i tres paraules: l'«Apol·lo que-fereix-de-lluny», l'«Hera de-braços-com-candeles-de-glaç», la «Ftia de-terres-grasses, nodridora-d'homes», el «Zeus de-l'escut-que-trona», el «bosc descomunal» i els «cignes de-coll-llarg» i verbs que sonen exòtics com ara «mirar-com-un-toro», «ressagar-se», o «retentir».

Per als activistes de l'univers de Kazantzakis, la culminació és la seva pròpia *Odissea*, tancada hermèticament per als qui no posseeixen una guia fiable en aquesta mina de paraules que és l'extensíssim *opus magnum* de l'escriptor cretenc (IV 581-583):

I l'Esguerrafamílies, dret al lloc de guàrdia enfila l'ull
a la plana fins al fons, i de sobte, amb duresa, l'ha aferrat un desig
de llançar pels aires el crit estrident del falcó caçador que aquissa la presa.

Mots populars, rars, menyspreads

Kazantzakis buscava paraules verges en la llengua popular viva de la tradició oral, en els parlars locals del grec modern, primer de Creta, però també del camp grec en conjunt. Depredava paraules rares i inesperades, paraules menyspreads pels estudiosos burgesos. En aquesta missió va reclutar amics i coneguts. Les seves troballes les aprofita en una *dimotikí* particular, formada per centenars d'elements dialectals de variada procedència, però també per formacions lèxiques i neologismes de collita pròpia, una llengua que dificulta —més o menys, segons els casos— la comprensió de la seva obra tant al lector grec mitjà com a l'estudiós expert, així com al traductor estranger del tan traduït Kazantzakis. Era una realitat que coneixia el mateix Kazantzakis, per això va compilar i publicar juntament amb l'*Odissea*, l'any 1938, un vocabulari d'unes 1.500 paraules difícils. També Pandelís Prevelakis havia compilat un vocabulari equivalent, basant-se en un manuscrit de l'*Odissea* de 1932.

El buit que deixaven aquests glossaris, els eventuais estudis de lingüística sobre l'obra de l'autor cretenc, i els glossaris que acompanyaven edicions de la seva obra, el cobreix ara el *Glossari de l'obra de Nikos Kazantzakis* (Edicions Universitàries de Creta) de Vassílios A. Georgas, en què es fitxen aproximadament 15.000 paraules de les obres originals de Kazantzakis (novel·les, poesia, obres de teatre, diaris de viatge, etc.), de la traducció de la

² Vegeu al respecte www.tovima.gr/2021/06/03/books-ideas/i-anthropografia-enos-tragikou-dianooumenou-o-nikos-kazantzakis-me-ti-matia-tou-theodosi-tasiou/

Divina Comèdia de Dante i del *Príncep* de Maquiavel, i dels seus altres llibres, així com dels seus dos llibres (*Toda Raba* i *El jardí de les roques*) que es van publicar per primera vegada en francès i van ser traduïts per altres al grec. Les entrades, per ordre alfabètic, van acompanyades de la interpretació i de citacions de les obres de Kazantzakis, oferint al lector la possibilitat d'entendre el contingut i l'ús de la paraula en el seu context.

L'autor, Vassílios A. Georgas, llicenciat en Filologia per la Universitat Aristòtil de Tessalònica, en l'especialitat d'Estudis Bizantins i Neogrecs, va col·laborar, abans de fer carrera en l'ensenyament públic secundari, en la redacció (1985-1988) del *Diccionari de la Literatura Popular Medieval Grega 1100-1669* d'Emmanuïl Kriaràs, que el va animar, com assenyala ell mateix a la introducció del *Glossari*, a ocupar-se de la llengua de Kazantzakis, i en la redacció (1987-1991) del *Nou Diccionari Grec* de l'Editorial Atenes. Amb un gran interès per la llengua, ha compilat també glossaris —encara no editats— sobre l'obra de Kostís Palamàs, de Stratis Mirivilis i d'Argiris Eftaliotis.

Informació lingüística i enciclopèdica

En el *Glossari de l'obra de Nikos Kazantzakis*, l'autor també ha inclòs noms propis de persones (per exemple, «Ilià Ehrenburg», «Maeterlinck», «Panagís Skuriotis»), llocs (per exemple, «Anatòlia», «Toplú», «Famagusta»), nacionalitats (per exemple, «anamita», «huns»), personatges literaris (p. ex., «Hamlet») i artistes (per exemple, «Ticià»), però també paraules gregues i d'origen estranger en el grec modern comú (p. ex., «agiastura» [«hisop», o «salpasser»], «gavatha» [«safata»], «kelepuri» [«ganga», o «moma»], «makelió» [«matança»], «xamoló» [«aviar», o «engegar»]), així com frases proverbials i conjunts de paraules que transmeten un significat perifràstic, mentre que també hi ha un lèxic de paraules i frases estrangeres (p. ex. «adagio», «made in England», «triomfale»). En tot cas, com passa sovint en els diccionaris moderns, les entrades i les explicacions superen els límits de la dada lexicogràfica comuna i es dirigeixen al terreny de la informació enciclopèdica.

Això pot haver augmentat el gruix del *Glossari*, que ha sortit en un voluminós tom de 920 pàgines, però el lector i l'estudiós de Kazantzakis no se'n queixarà. Té a les seves mans un *Glossari* que fa innecessària la recerca d'altres diccionaris i enciclopèdies hermenèutics i biogràfics, alhora que forma ràpidament una imatge de la multiestratificada llengua de Kazantzakis, de les llengües que posseïa, de les seves lectures i interessos.

L'autor del *Glossari* s'ha basat principalment en edicions a cura d'Emmanuïl Kàsdaglis dels anys 50 i 60. És cert que l'estimat i molt traduït Kazantzakis no ha tingut èxit en la publicació, i falta encara una edició autoritzada de totes les seves obres en una sèrie completa de referència. En aquesta direcció, el *Glossari* serà útil no només per al lector mitjà sinó també per als futurs editors de l'obra de Kazantzakis i constituirà un trampolí per reiniciar els estudis kazantzakians des d'una base sòlida. En una edició posterior, esperàriem, ja que s'indica l'origen en les paraules d'origen estranger (p. ex., del turc

«agàs» [turc «aga», català «agà»] i «meindani» [turc «meydan», català «plaça»], del venecià «damitzana» [venecià «damegiana», català «damajoana»], de l'italià, com «brilandi» [italià «brillante»], del búlgar, com «bràtimos» [búlgar «pobratim», català «amic coral»]), que disposéssim d'informació sobre els neologismes de Kazantzakis, la freqüència d'ús de determinades paraules i també les paraules hàpax de la seva obra. Seguint aquesta direcció, el *Glossari*, fruit de molts anys d'esforç filològic minuciós, preveiem que constituirà la matriu de molts diccionaris especialitzats en Kazantzakis i se situarà a l'avantguarda dels projectes editorials que augmentaran a mesura que l'obra de Kazantzakis passi a domini públic el 2027.